

Vestmannen.

Nr. 3

Bergen 20. mars 1988

4. årgang

Ingjald Bolstad 80 år

Av Conrad Clausen

Det er forvitneleg no um dagane å leggja merke til alle dei myke kunstarter vestmenn og austmenn dyrkar. Den greske diktaren Hesiod, som stridde for tilværet i hardåri på 700-talet f.Kr., han rekna upp ni vakre muser (gudinnor), kvar i sine skapande kunstarter: diktning, måling, teikning, bilethogging, speling, o.s.b. Det var nedervde tankar då.

Kva no -?

Den vitale 80-åringen, rektor **Ingjald Bolstad**, hev dyrka dei fleste av Hesiodos muser. Eit par dagar fyrr han fylte åremålet (16. jan.), vart han festleg hylla på Voss Folkehøgskule, der dei inspirerande synlege og usynlege gyd-jone var i fint fleirtal.

Ordføraren på Voss var ein stor smil der han heidra uppsedaren frå Vossa-veldet, som hadde virka frå Senja til Geneve, men mest i heimbygdene. Frå lærarar og elevar kom det fram kor uppglødd Ingjald Bolstad dyrka musikken og det levande ordet, samtalnen og lyrikken, - jamvel i timane, i ungdomsflokken. Han sette krav òg:

*Kultur er å svelja hoste
når poeten les,
å lata vera skrapa stolar
når fela kling,
å gløyma ein ven ved sida
når vismann talar.*

Festlyden stetta kravi. Den nye rektoren, **Unn Fauskanger**, hadde valt ut ei tylvt aktørar som førde fram dikt av Bolstad i song og resitasjon til hans eigne komposisjonar. Det var gjort med stil og varme. I tillegg kom det ein stemningsfull serie fargebilete av målarstykke som jubilanten var meister for. - Ikkje berre det, men eit heilt sjå av biletar var skipa til uppe på Mølster.

Ikkje berre det heller. Han hev dyrka essaykunsti òg, den knappe og sam-

stundes agelege, som til dømes den um Grundtvig og den um Olav Nygard. Norrønalaget Bragr takka honom ser-skilt for det. Og frå Vestlandske Mållag vart han heidra for det djuppløg-jande måldyrkingsarbeidet han hev on-na med - på leiting etter røtene i målet vårt attende til det upphaveleg gotiske.

Åttiårsbildet lykta med den songen av Bolstad som er vanleg kveldssong på skulen:

*No er det kveld. Ein herleg dag
har gjenge ned i vest med soli,
og fjelli langt i nord,
dei sokjer skjol i
den blåe, blåe nattehimmel,
som langsamt hengjer opp sitt spjeld.*

*Ha takk for dag, for helsebot,
for dette opne, fagre synet,
for kvile djupt i sjel
hjå vesle grynet,
som over lange moseflyer
fekk kjenna livsens andedrag.*

- Det er eventyrlig at ein skulemann i vår urbaniserte tid kan ha yverskot og nok hugvarme til å dyrka so mange liv-gjevande gudinnor.

Knut Hamsun vår store stilist

Skreiv brev på landsmål
til Mons Litleré i 1890!

Dr. philos Arild Haaland kom no i vinter med ei bok om Hamsun. Boki kom på Universitets-forlaget og ho hev titelen «Knut Hamsun - spenninger og slør». Same titelen hadde Arild Haaland på det Hamsun-fyredraget som han heldt i Vestmannalaget nyleg. Haaland hev forska i Hamsuns verk i årevis, og det vart ei spirituell og intellektuell uppleveling då han no tok møtelyden med på ei retteleg spanande ferd i Hamsuns fa-belverd.

Mange av Hamsuns personar steig levande fram, forunderlege personar med merkelege namn. Haaland kom med bakgrunn for mange av dei utrulege namn som Hamsun hev valt på personane sine, han heldt på at det var serlege hendingar og tildriv i Hamsuns eige liv som hadde forma dei underfundige namni. Mange av personane hev då òg drag av personlegdomen til diktaren. At tekstbokforfattaren Johan Arndt er uppkalla av Hamsun lyder nok temmeleg nytt for dei fleste.

Var Hamsun nazist? Haaland meinte ikkje det. Hamsun var oppglødd for Tyskland, han hadde skrive rosande um Tyskland og kritisk um England. Og han var sta: Når han først hadde skrive eller sagt noko, so gjekk han naudleg attende på det. Men det er då nøgdi av døme og prov på at han ikkje godkjende jødeutrydjing og annan styggedom som Hitler-Tyskland stod for. Hamsun var ikkje vondkynt, han var ei saman-

Til side 2

Spiegelbrot

eg vassar i sylv
det utskjelde regnet
ligg på vegen
og speglar trei
som siglar mot meg

i ein glimt
ser eg
den gamle byporten
i Kiev

og ein hop
utmagra reinsdyr

Gunnar Gilberg

Dei fyrste målbladi

(Or 50-årssoga til Vestlandske Mållag, Bjørgvin 1954).

Av Severin Eskeland

«Ferdamannen» tok til i 1865, 7 år etter «Dølen» såg dagen. Han kom med eit nummer um veka, eller eit dobbeltnummer onnorkvar veka. Nokor stort tingartal nådde han aldri upp i, berre 5-6 hundrad i høgdi. Men ein kan inkje mæla verknaden etter storleik og tingartal. For det fyrste gjekk eit blad på fleire hender då enn no. På bygdene var det vel mykje so, at eit einskilt blad gjekk grendi rundt og vart lese so lenge det hekk i hop, og gjerne ei stund til. For det andre var eit målblad då, meir enn no, ei vekkjar-røyst; dei mest lettsvæve vakna; og dei tok so upp vekkjarnesta, kvar i sin krins.

Sjølv hev eg tala med inkje so få sovorne vekkjarar frå dei fyrste åri, på ulike kantar av landet; det var som det skein i andletet på deim når dei mintest «Ferdamannen». Det var høgtid den tid å sjå sitt eige mål på prent. Og «Ferdamannen» tok den rette tonen. Etter det som eg hev lydt meg til, hev eg ein toknad av at «Ferdamannen» høvde betre for vanlegt bondefolk enn «Dølen». Men «Dølen» tok sin mun att hjå dei «intellektuelle».

I «Ferdamannen» og i etterfylgjaren hans «Frå By og Bygd», staka Krohn og hjelpesmenne hans ut vegen for målreisingi so greidt som nokon hev gjort det.

Fyrst gjeld det å vekkja bøndene og gjera deim vise med kva verde dei hev i målarven sin. Samstundes må ein få alle som hev huglagt norsk mål - byfolk som bønder - til å bruka det i tale og skrift. Dinæst gjeld det å brøyta veg for det norske målet til skule, kyrkja og styringsstell. Det

lyt gjera med lov, og difor må målsaki inn i politikken og verta prøvestein på um styresmenne er vaksne for det andsvaret dei hev andsynes fedreland og framtid. Ei bondereising utan målreisingi til merkesak er ei meiningsløysa og verre enn inkje, - ho fører berre til materialisme, eller «matakral», som Fjørtoft brukar å segja med eit ord frå heimemålet sitt. - Det var soleis ingen draumveg dei staka ut.

Henrik Krohn var visst so glad i gamalnorsk som nokon. Men han åtvara mot å dra gamalnorsken fram so han kom til å skyggja for landsmålet. Det er det levande norske målet som skal reisast. Kan det dra gamalnorsken etter seg - det vert då i skulen det kan vera tanke på det -, er det vel. Men det daude målet er ufarlegt, - det kan vera sume som gjeng med på å føra det inn i skulen, endå um dei er redde for å sleppa landsmålet til, og just difor: dei vonar at folket skal stogga upp med so gjort og inkje gå lenger på den norske vegen. Det er den same tanken som Johan Sverdrup målbar so kvast i det fyrste store målørskiftet i Stortinget (1874): Det er bakvendt å strida for det daude imot det levande, sa han; men sume gjer det, for di «landsmålet er af en så demokratisk natur, at det ikke kan tales i selskabet; det er bedre at have det udenfor døren og lade det vedblive at være det råbarkede sprog som det hidtil har været». Ordskiftet og røystingi syntte at han hadde rett.

(50-årssoga til Vestlandske Mållag er enno å få frå Norsk Bokredlingslag, Postboks 2672, 5026 Bergen-Møhlenpris. Ho kostar kr. 50,-.)

Knut Hamsun vår store stilist

Frå side 1

sett natur. Og konklusjonen Haaland kom til var at Hamsun var den geniale romanfattar, vår store stilist. Og i ein samtal etterpå vart det gjeve prov for at Hamsun er aktuell, at han vart lese, og at han er ein av dei største på parnasset.

Ei ny sida ved Hamsun hev Conrad Clausen

bore fram. I sine samlinger hev han eit handskriven brev, med Hamsuns sirlege skrift. Det er skrive på landsmål som det heitte den gongen. Og det er stila til bokredaren Mons Litleré i Bergen, det er dagsett Waldemar Thrænesgt. i Oslo 18. februar 1890.

«Vestmannen» hev fenge løyve til å gjeva det att i faksimile:

Nosleids gjeng det mid „Offidal“?
K. V. hev skrivet um det i „Dagbl.“, og han
hev vore svært svild mid mig, altfor svil,
han hev Rett i alle sine Innsendingar mid mi.
Lantay av Ciatatet, der hev det gjengt galet
fyr han

Eg viste bora um eit Par elser
so Exemplar av Boki, hvis De hev Raad til,
eg kunde take dei hjas Husaby, um De so
syntes.

Let my høye frå Dum, um
De vett ao med Skribet, eg vonast det gjeng
tougt.

Med Vårmed
Knut Hamsun

Waldemar Thrænesgt. 18 Febr. 1890.

Når kom målbladi ut?

Prentesvarten hadde fare hardhendt fram i spissartikkelen i Vestmannen nr. 1/1988. Der stod merkelege årstal for utgjevingstidi til nokre målblad. Me vonar utgjevingsårstali kjem ubrigda fram til lesarane denne gongen, og me tek med både dei bladi som var nemnde i nr. 1 og sume andre:

Dølen	1858-1870
Ferdamannen	1865-1868
Fraa By og Bygd	1870-1879
Svein Urædd	1868-1870
Andvake	1871-
Fram	1871-1874
Fedraheimen	1877-1891
Den 17de Mai	1894-1935
Gula Tidend	1904-
Norsk Barneblad	1887-
Stille Stunder	1889-

Vestmannen, bladet til Rasmus Steinsvik, kom ut i Volda 1887-1889. Deretter flytta Steinsvik og prentaren, P. M. Gjærder, til Tynset der dei tok over den skrantande Fedraheimen. So lenge Steinsvik og Gjærder var på Tynset (til 1890), gjekk Vestmannen ut med sin gamle bladtittel, men med same innhald som Fedraheimen, til dei tingarane som hadde fylgt med frå Volda. So drog P. M. Gjærder til Bergen, medan Steinsvik prøvde seg med nokre nummer av Fedraheimen i Skien. Bladet kalla seg no «anarkistisk-kommunistisk Organ», og nummeret som kom på årsdagen for Paris-kommunen, den 21. mars 1891, var prenta på raudt papir.

Enno lever jordi

Kvite regn-el gjekk utetter dalen.
Imillom eli klårna det upp og
var stilt godvêr og sol.
So gusta vinden til framfyre eit
nytt el.

Kjenner du det, sa eg,
at jordkloten andar?

Enno andar jordi,
sa eg ved kjeringi,
og eg såg blanke regndropar
i håret hennar.

Arne Horge

Vestmannen.

Vestmannen kjem til vanleg ein gong i månaden.

Bladpenger kr. 100,- for året.

Kan tingast på alle poststader og beinast frå «Vestmannen», Helge Liland,

5065 Blomsterdalen.

Postgiro: 4 25 63 92,
Bankgiro: 8401.21.43027

Lysingar:
Alf R. Lygre,
Gjøasvei 42, 5032 Minde
Telefon (05) 28 76 19

Bladstyrar:
Jostein Krokvik,
6143 Fiskabygd
Telefon (070) 21 429

Forretningsførar:
Helge Liland,
5065 Blomsterdalen,
Telefon (05) 22 67 00

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen,
Telefon (05) 31 79 29/31 31 16.

Sats/trykk:
Sigurd Olsen Boktrykkeri, Bergen

Ei tridje kraft?

Då samnorskmerket fall, stod mange målfolk att vegville saman med den like vegville vesle flokken som klumpa seg i hop i det som vart kalla Språkleg Samling. Riksmålsfolket summa seg snøgt og vann fram med sine avnorskande hovudkrav, men på hin kanten tyktest leidi løynd, frårekna programmatisk knefall for alt som smaka av språkteknekritiske einsretting. I grunnen hev ikkje stoda brigda seg noko større sidan, um me då ikkje reknar med dei ytre atterslagi og den indre uppløysingi på vår kant.

Me skal sjå litt på dei alternativi folk stod - og stend - att med då politikara-ne skrinla samröringstanken. Kva er desse alternativi?

Det er lenge sidan riksmålsrørsla kunde vinna krinsar i nedre Gudbrandsdalen med å hevda at folk skulde få radikalt bokmål i staden for nynorsk. Det er endå lenger sidan skulestyret i hovudstaden vedtok å bruka radikalt bokmål i Oslo-skulen, og fekk etterklang yver heile landet med vedtaket. Endå lenger er det sidan krinsar valde nynorsk skulemål for di nynorsken var det målet som åtte framtid og som bokmålet gjennom brigde etter brigde skulde strekkja seg etter. Ja, det er lenge sidan.

Ei tid var det høve for krinsane å velja millom klassisk og tilnærningsmerkt nynorsk. Dette gjorde 1938-målet slutt på. Fyrste åri etter krigen kunde bokmålskrinsane framleis velja millom uppornska og konservativt/moderat bokmål, men dette fall snart burt. I dag stend det røynlege valet berre millom den offent-

lege lærebokutformingi av bokmål og nynorsk.

Same um det var grunn til det, stoggar me ikkje denne gongen ved at skulenynorsk er eit avskanta skriftmål, med grenselinor og forbod heller mot norskrøtte serdrag enn mot danskrotte. Heller ikkje skal me segja noko for eller imot parallele nynorskvariantar, slik dei fanst fyre 1938 - med rom for våre klassiske skriftmålsformer som no er uteleggde. Me vender augo til ein annan kant. Me etterlyser det alternativet som, so langt me kann sjå, vart burte saman med samnorskmerket. Me tenkjer på den framskuvingskrafti som fylgde i fotafari til Knud Knudsen, Moltke Moe og den unge D. A. Seip.

No er ikkje dette vår sak. Det me her skriv, vender seg mindre til målfolk enn til dei som med eit anakronistisk namn kollar seg språksamlarar. Etter bokmålet forpuppa seg - slik norskradikalen fyreåret sa det kom til å gjera - hev den vesle samnorskflokkon havt framgang i å øydeleggja restar av den skulenynorsk som snart hev berre restar att. I denne gjerdi kann dei vinna lenger, venteleg, for offentleg autorisert nynorsk hev liti motstandsevna, og med litt handlangarhjelp kann dei vona på avgjerande siger. Men det vert i slike fall ein Pyrrhos-siger. Fell dei nynorske leivningane, so fell samstundes arbeidsgrunnlaget og arbeidssiktemålet for Knud Knudsens arvtakarar. Bokmålet vert truleg verande forpuppa som det no er, med stemneleidi vend attende til sitt upphav.

Uppnorskingsstrevet må av kläre grunnar ha sin onneteig innanfor bok-

Meir makt til Språkrådet?

På styremøte i Språkrådet i november 1987 kom styret inn på at studiebøker og hjelpebøker til skulebruk ikkje trøng språkrådgodkjennung. Godkjenningskravet gjeld berre reine lærebøker, men mykje av læretilfanget finn me i hjelpebøkene. Språkrådsstyret vedtok å koma attende til saki på eit møte seinare, visstnok med hug til meir makt.

Slik fleirtalet i Språkrådet for det meste hev stelt med nynorsk, átvarar me mot at Rådet fær utvida makt til nokon kant. Meir nærliggjande burde det vera å avskipa eller umskipa fullkomledeg dette rådet som held på å verta kroisk.

Ny ordsamling frå Suldal

I 1986 kom Sigurd Sandvik med den innholdsrike «Gamle ord ord frå Suldal», ei gild samling på meir enn 100 sider med ord, ordtøke og faste ordlag. Utgjevar var Suldal Mållag, og boki kom med velfortente tilskot frå Suldal kulturstyre, Rogaland kulturstyre og Haugesund Mållag.

No fortel Sigurd Sandvik at han hev ferdig ei ny samling, like stor som den fyrste. Det stend berre att å tryggja utgjevingi, og vonleg er dette eit hinder som let seg rydda burt.

Ynskjer du eit klassisk norsk skriftmål?

Styd Aasen-folket. Er det ikkje lag/ring på Aasen-grunnlaget der du bur, stend Vestmannalaget ope for stydjemedlemmer frå heile landet. Årspengar kr. 50,-.

Innmelding til Ingerd Hirth,
Skanselien 5, 5000 Bergen.

målet, og her er det me sidan 1959 ikkje hev sett skimt av noko røynleg alternativ, den tridje krafti. Alle krefter hev vorte vekkskusla på tyningsferdi mot nynorsk. Som nemnt, Vestmannen reknar det ikkje for si sak å leggja seg opp i bokmålstilhøve, men skulde ikkje uppornsingi vera ei naturleg uppgåva for Språkleg Samling?

Um strategane i det nemnde laget ikkje let seg yvertyda av andre grunnar, må det vera verdt å ofra eit augnekast på den skriftspråklege røyndomen. Mest 84% brukar bokmål til hovudmål i grunnskulen, kring 16% nynorsk. Kvar er det noko å henta? Kvar trengst eit alternativ?

J. Kr.

Hans Olaf Hansen — den ukjende millom vestmannalagsskiparane

Vestmannen som skreiv Noregs fyrste litteraturhistorie

Huset der Hans Olaf Hansen budde på Litleli på Skjørsand.

I bladet Os- & Fusaposten for laurdag 9. januar 1988 hev Terje Bøthun ein forvitneleg artikkel um Hans Olaf Hansen (1843—1875). Han døydde ung, og mannen er ukjend for dei fleste. Men han var med og skipa Vestmannalaget den 21. januar 1968, og han skreiv den fyrste norske boksoga i 1862, «Den norske Litteratur fra 1814 indtil vore Dage». Det er Conrad Clausen som hev ansa på artikkelen i Os & Fusaposten der Vestmannen dessutan hev lånteke bileti.

Hans Olaf Hansen var fødd i Kvalesund i Os 21. april 1843. Far hans heitte Ole Hansen Holmefjord og var frå Fusa, mori var frå Skjørsand og heitte Jacobine Conradine Krüger. Dei byg-

sla gjestgjevarstaden i Kvalsund og hadde ti born, Hans Olaf var eldst.

Frå 1856 gjekk han tri år på Bergens Katedralskole. So drog han til Kristiania, truleg for å lesa til student, men det kan ikkje ettervisast at han tok eksamen. I staden byrja han å skriva i Christiania-Posten.

Me gjev att frå artikkelen til Terje Bøthun:

I polemikk med Ibsen

På denne tid var Henrik Ibsen sjef for Det Norske Theater, og frå hausten 1860 fekk han noko kritikk for måten han styrde teateret på. Ibsen forsvarte seg våren 1861 i ei artikkellekke i «Morgenbladet». Men kritikken mot han heldt fram. I 3 artiklar i «Christiania-Posten» i mai same året vart han på ny kritisert. Denne gongen av signaturen q-n, som m.a. skreiv: «Hr. Ibsen var ikke Mand for at dirigere Theateret. Han var ikke i stand til at føre Ideen frem til Seier. Han har i hele Saisonen opvartet med et saa planløst og ideløst Repertoire, at man skal have ondt for at finde Magen dertil».

Denne q-n var ingen annan enn Hans Olaf Hansen frå Os, nett fylt 18 år. Han fekk uventa studnad frå Drammen, der det i ein usignert artikkkel i «Drammens Blad» i juni same året stod at teaterdirektøren og polemikaren Ibsen hadde fått banehogg. Banemannen var q-n i «Christiania-Posten» som i 6 artiklar i Posten hadde «hugget løs paa han (Ibsen), og Ibsens første Svar var afmægtig mod en sådan kjæmpe, det andet var en «Sjøldauing — som «Dølen» vilde sige».

Paul Botten Hansen på valen

Paul Botten Hansen greidde finna ut kven som var upphavsmann til den usignerte artikkelen, og han fortalte det i «Illustrert Nyhedsblad» same sumarden. Skribenten i «Drammens Blad» var den same Hans Olaf Hansen som q-n i «Christiania-Posten»! Botten Hansen var stor-

leg upparga for den vyrdnadslause framferdi til denne «Aritianer», og han spådde at Ibsen-namnet vilde leva i norsk bokheim lenge etter H. O. Hansen var gløymd.

Botten Hansen fekk rett i dette, men det er gode grunnar for å draga Hans Olaf Hansen fram frå gløymsla, skriv Terje Bøthun. Han gav ut den fyrste norske boksoga, han skreiv store artiklar um norske forfattarar. M.a. skreiv han den fyrste store presentasjonen av Aasmund Olavsson Vinje.

Hansen drog fram det sermerkte i lyndet og diktngi til Vinje, som han tydeleg nok hadde møtt. Han skreiv at vyrdnaden voks etter kvart som ein talar med diktaren.

Forfattar

Hansen skreiv skodespelet «Brødrene». Det tileigna han Henrik Ibsen som han var i slikt basketak med! Ibsen var so mykje til mann at han sette stykket upp på Det Norske Theatret, der det gjekk tri gonger i desember 1861.

Stykket var ikkje rekna for noko storarbeid, men det drog bra med folk og vart «modtaget med Bifald».

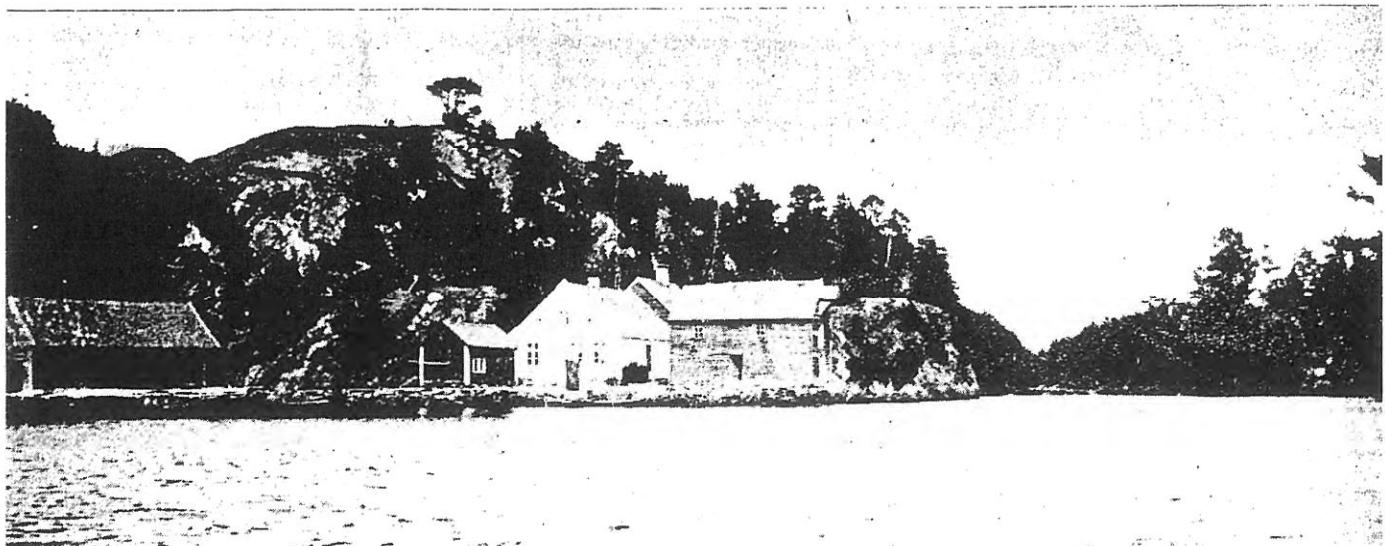
Etter denne framføringi drog attanåringen til København. Han møtte forlagsmannen Fr. Woldike som fekk Hansen til å skriva ei bok um norsk bokavl etter 1814. Arbeidet kom ut i 1862, og etter Terje Bøthun var denne boki grunnsteinen i norsk litteraturhistorieskriving: «Den norske Literatur fra 1814 til vore Dage».

Hans Olaf Hansen var då 19 år gammal!

Uppglødd for Aasen

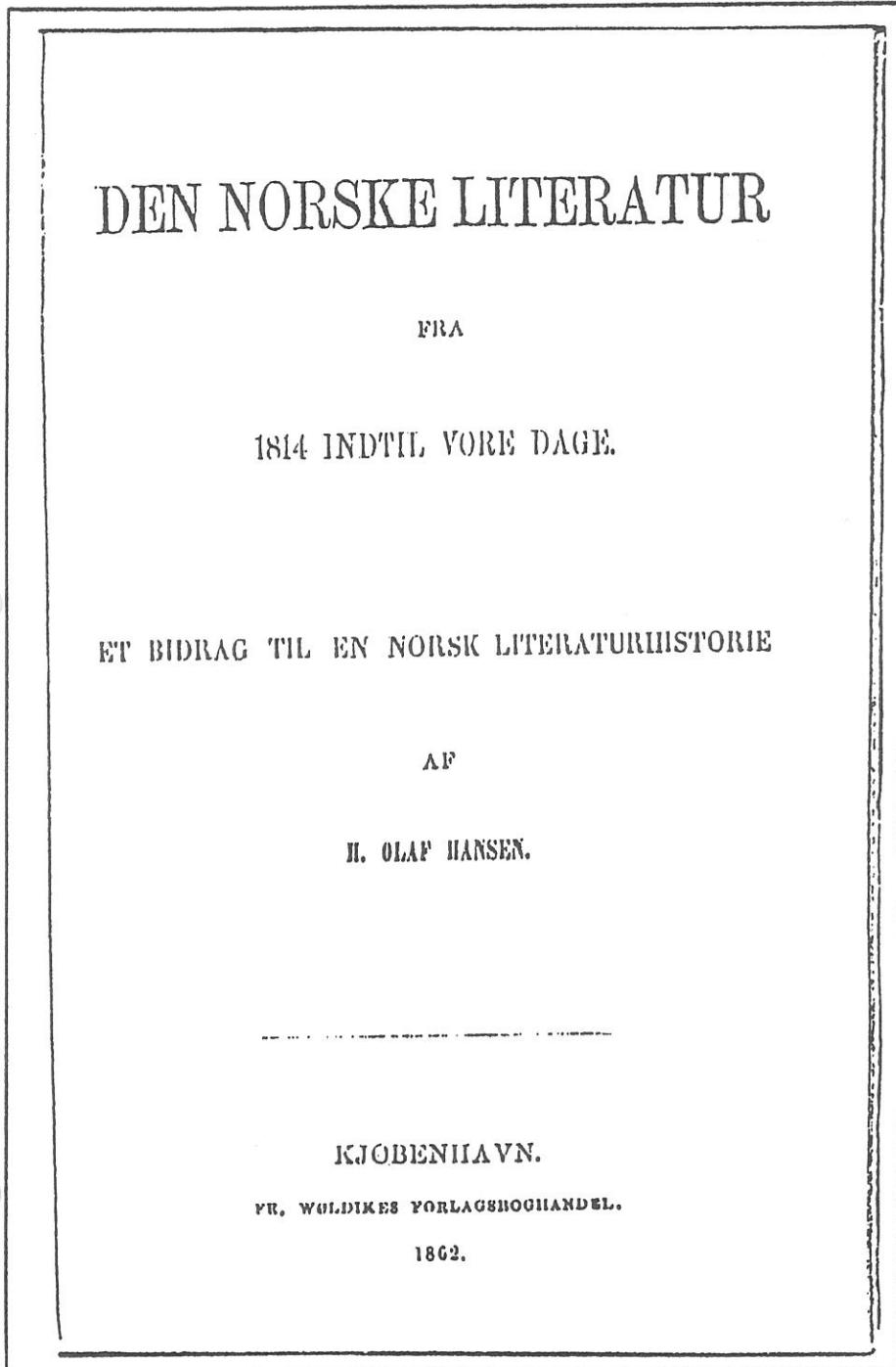
Samtidige kritikkarar dømde ille um boki, men litteraturhistorikarar i dag meiner mykje av kritikken var urettvis, fortel Bøthun. Boki var eit nybrottsarbeid. Hansen skreiv på dansk, men var mykje uppglødd for Ivar Aasen og landsmålet. Han sette Bjørnstjerne Bjørnson høgt, men tykta «Synnøve Solbakken» hadde vore betre um ho var på norsk. Vinje sette han òg høgt, og berre det at han nytta Folkesproget var nok til å tryggja han rom i boksoga.

Til side 5

Kvalesund der Hans Olaf Hansen vart fødd i 1843.

Hans Olaf Hansen
Frå side 4

Tittelbladet på "Den norske Literatur fra 1814 indtil vore Dage"

Nett at Hansen gav diktingi på norsk so stor plass, var grunnen til noko av den harde kritikken, seger Terje Bøthun.

Millom dei som skipa Vestmannalaget

Korleis gjekk med Hans Olaf Hansen sidan? Han kom ikkje med fleire bøker, og heller ingen nye artiklar er kjende. Etter Terje Bøthun er berre sume lausirvine data å finna.

Den 21. januar 1868 var han med og skipa Vestmannalaget, og namnet H. Olaf Hansen stend på lista med i alt 36 namn frå skipingsmø-

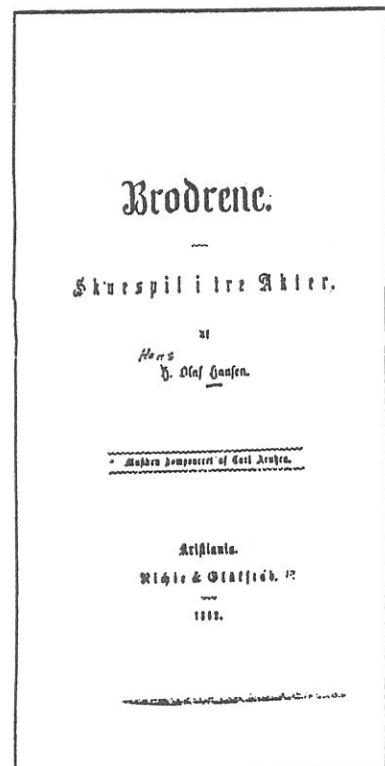
tet. Han er den einaste som ikkje hev sett yrkesnemning bak namnet, og det er kanskje grunnen til at dei som skrev vestmannalagssoga ikkje fann ut meir um han.

Terje Bøthun skriv til slutt:

Året før hadde han gifta seg med syskenbarnet sitt, den atten år gamle Ingeborg Severine Kristine Krüger frå Fusa. Dei fekk tre born saman. Ei tid dreiv han ein jodfabrikk på Damsgård i Bergen. Han prøvde seg og med ei svovelkisgruve i Kvaløysund, men det gjekk heller dårlig. Til sist slo han seg ned på garden Littleli på Skjørsand. Det var svigerfar hans, Hans Chr. Krüger, som

atte garden. Hansen var med og siglede Krüger-familien si jekt til Bergen med varer, og han var med jekta nordover langs kysten når det var sildefiske. Der selde dei m.a. øl og tobakk til fiskarane. Elles arbeidde han på garden, og hjelpte til på krambua til svigerfaren.

Hans Olaf Hansen døydde av tuberkulose 9. juni 1875, 32 år gammal.

Tittelbladet på skodespelet "Brødrene" som Henrik Ibsen sette opp på Det Norske Theater.

Festskrift til Ludv. Jerald

«Festschrift til Ludv. Jerald» heiter ei bok som nett er komi frå Norsk Bokreidingslag L/L. Boki er på 218 store sider, vent tilbudd i gullsnitt og med mange bilet. Conrad Clausen hev stade for utvalet av artiklar som 80-åringen Ludv. Jerald hev havt i blad og bøker gjennom ein 50-årsbolk. Og Clausen hev skrive innledningsartikkelen, um bladmannen og forfattaren Jerald. Eigil Lehmann skriv um Jerald i Vestmannalaget, og Bjørn Johanson skriv um Jerald som yrkesbror i bladet Dagen der han arbeidde i si lengste tid.

Jo Gjerstad hev stade for grafisk tilrettelegging, og Centraltrykkeriet i Bergen hev all æra av det sers fine resultatet. Innbindingi hev Moss Bokbinderi haft.

Vestlendingar

Fjørestrái
joggar motvinds
so håret
stend beint attyver

og holmen
sym
so det fossar
um berget

slik hev dei
halde på
i fleire dagar
— dei hev' kje måten

Gunnar Gilberg

GRÝLA

På Færøyane hev dei frá gamalt ein trollskapning som dei kallar GRÝLA. I vår tid brukar dei helst grýla til å skräma born med; ordet vert gjerne nytt um ein trollkledd person, og dertil um folk på karneval. Ordet finst i islandsk med nokolunde same tyding som på Færøyane, og me møter grýla i gamalnorske ordbøker. Men me finn ikkje ordet hjá Ivar Aasen eller Hans Ross.

På Færøyane talar dei enno um á «ganga grýla», ein sedvane, helst for born, som minner um vår skikk med «å ganga jolebukk». Å «ganga grýla» høyrer ikkje berre til fortidi på Færøyane; so seit som i 1987 les me um det i eit brev frá ein 10-åring til det færøyske barnebladet. Teikningi av grýla yver denne stubben er frá same bladet. Grýla-gonga på Færøyane er lagt til etervinteren og fastetidi.

Færøy-rimet som me gjev att finst i meir enn ei utforming:

Oman kemur grýla av góðum
við fjøruti hóulum,
bjølg á baki,
skólm í hendi,
kemur eftir børnum,
sum gráta eftir kjøti í fóstu.

Flestalle skynar vel det meste av rimet, men me prentar ei umsetjing: *Ovantil kjem grýla frá gardom, med fyrti hol, sid i baken, verje i hende, kjem etter bornom som græt etter kjøt i fasta.*

Hjelpelaust lærar-mål

Avgard Sandvik

Nyleg tok eg fram nokre skrøpelege setningar frå skulestilar. Sensorane til artium i norsk kan visseleg finna verre døme. Men kva kan ein venta av skulane i dag?

Lærarane, serleg dei yngste, har eg tokke av, har ofte eit oppstylda og hjelpe-laust mål. Her kjem nokre døme, som ein skulesjef har skrive opp — av slikt som kjem inn til kontoret hans. — Det er best å retta det opp med det same:

Til åtvaring:

Elles vonar ein å bringe lyriske innslag frå dei ymse klassar.

Han behøver tid til å oppøve ferdighetar.

Tilsynelatande forstår guten det som vert sagt.

Han har ibuande mogeleghetar til å greie meir.

Det er nødvendig at han kan få større leseferdighet.

Han kan ikkje setje komponentar saman til heilhetar.

Han søkte avskjed i forbindelse med sjukdom.

Han vart oppfatta som noko spesiell.

Dette innebar fortsatt trenings.

Han ville bestemme, klara ikkje å innordna seg med dei andre barna.

Han må erfare at det finnast grenser.

Med omsyn til innhaldsoppfatning viste denne seg å vera god.

Det øvrige samvær med flokken fører også til vanskelighetar.

Ein å hjelpe henne til å danne eit åtfersdmönster.

Brukande nynorsk:

Elevlar frå kvar klasse vil lesa dikt.

Han treng tid til å øva dugleik og tame.

Det ser ut til at guten skjønar det som vert sagt.

Han har evner til å greia meir.

Det er naudsynt til å øva inn større lesetame.

Han maktar ikkje setja saman ein-skildekkar til heilskap.

Han søkte avskil for di han var sjuk.

Han såg ut til å vera noko for seg sjølv.

Dette syner at han treng meir øving.

Han ville rå, og han greidde ikkje gå i lag med dei andre borni.

Han må ein gong sjå at der er grenser.

Det var ikkje likt til at han (vandelaust) skjøna innhaldet.

Samværet elles med dei andre byd og på vanskær.

Ho treng hjelp med åtferti.

VESTMANNALAGET

hev årsmøte på Bryggens Museum torsdag 24. mars kl. 19.00.

Vanlege årsmøtesaker, og foredrag av professor Oddvar Nes: «Tri store ordbokskrivarar frå Bergen». (Johan Fritzner, John Brynildsen og Egil Lehmann).

Torsdag 16. april kl. 19.00: Møte i Stortreitvegen 96, Minde. Sivilingeniør

Bjarne Instanes talar um korleis eit rádgjevande ingeniørfirma arbeider. Han syner ljosbilete og film.

Sundag 8. mai kl. 14.00: Stemna i hagen på Årstad skole (der den gamle Årstad Kongsgard låg. Historisk foredrag av forfattaren Conrad Clausen.

Godt kveld, gode vener og grannar, til séinhaust-møte.
Og godt mot, for å tala med Bjørnson, godt møte. At vener råkast
er godt det, utan umsyn til vør og årstid. Med kjerleik er livet
alltid godt - "fagnadsamt med såtid og med hausttid, med ein fager
mai og med september" og slikt slag med november med. Alltid noko
godt å bruka det til, noko godt å stila fram til, å sokja og finna.
Eller minnast. Her er eit minne frå ein ung ung mann, for lenge lenge
siden, ei hauststemming, han kalla det "nocturne", nattsong:

Som ein einsleg vandrare vegafarar
stig eg fram i skodd under haustarhimlen
tred i trøs og kvister og myk og mold.
Her er myrkt og kalslegt og jordi fryser,
endå høgt på kvelven det brenn og lyser
ifrå tusund løgar - i dur og moll
kling det ned, i blinkande eld-fanfarar.

Det var dag og morgen då upp eg lette
og tok stav i handi mi fyrste gongen
og drog ut frå vener og ætt og heim -
for å sokja hojnom som alt mitt minne
stundar fram imot og vil sjå og finne -
han som bur i duldo bak livsens sveim -
han som skapte meg og her ned meg sette.

Eg hev leita lenge og ingen funne;
men eg høyrer tidt som ei røyst som kallar
so eg fram må stemme og aldri snu.
No er dagen all, men or fjerre heimar
kjem det bod i strålende stjønnesveimar
at um traust eg vandrar i von og tru
kjem ein dag til slutt, at eg fram hev vunne -

Eg er trøytt og mod, eg hev vandra lenge
og eg stod mitt hovud åt. ferdastaven -
her er godt å lata sitt auga i.
Eg vil blunde her, medan nattli lider,
eg vil svive burt ifrå ting og tider
i det stjønne-døkke, det draume-fri -
alt til soli stiger og nått er gjengi-

Men dette møtet er ikkje serskilt vigt åt årstidi. Det er vigt
åt draumlandet vårt i vest, Island, det eine av dei two draumlandi våre:
Tvau a londæ som hjarta trår
jamt å hitta og sjå:
Eitt i sud unde brand av sol,
eitt unde skodda grå .

Israels-lande dar kjeldo sprong
fyrro ve sol-turr veg;
Draum-dis-lande me såge-song
Island - eg trår til deg.

Men lat oss høyra kor folket der burte sjølv talar
um heimlandet sitt, i kvædet "heimferd" etter Olavi
Jóhann Sigurðsson:

Dei synte blå mot bliksna himmelring
og brune fjell. Og jóklar rund ikring
i morgonkjøla skein med roseglod,
um kvelden deira kåpa var som blod.

Men burtum fjelli låg mitt åttarland.
Eg gav meg ut på ferd um øydesand,
eg foto berrbeint yver eggjargrjot
og gjekk um heidar, sumde yver fljot.

Ein vår-ljuv arde kjem med tøyr um lid;
ved budu heime vermer soli blid
og bøjar-løken surlar natt og dag,
der er mitt allra beste vere-lag .

A dette liv, som laug meg hudi full!
Ei langfjerr hildring skein som kråkegull.
Sjå, alt som fyrr i æventyr låg blått
er nake vorte, kvardagslegt og grått.

Eg ligg ved fjellet, foten min er sår
eg ottefull på grjotet feller tår.
Framfyre meg ein blåsvart hamar ris
og hundrad tindar tekkjer snjo og is.

Eg ligg her einsleg ved ein fåtrødd veg
og øydenatti ruver yver meg.
Or iljar drøpar blod i brunnen sañd
- men bakum fjelli er mitt åttarland.

Mitt åttarland, med angar upp av jord,
med elv i klettar, lynggrodd bakkesvord.
Eit sòg, ein ofse, på min hugen fel:
Eg verd å koma yver desse fjell!

TUFTEKALLEN

Or «Tuftekallen»

Av Egil Lehmann

Haust

Men dette møtet er ikkje serskilt vigt åt årstidi. Det er vigt
åt draumlandet vårt i vest, Island, det eine av dei two draumlandi våre:

Tvau a londæ som hjarta trår
jamt å hitta og sjå:
Eitt i sud unde brand av sol,
eitt unde skodda grå .

Israels-lande dar kjeldo sprong
fyrro ve sol-turr veg;
Draum-dis-lande me såge-song
Island - eg trår til deg.

Men lat oss høyra kor folket der burte sjølv talar
um heimlandet sitt, i kvædet "heimferd" etter Olavi
Jóhann Sigurðsson:

Dei synte blå mot bliksna himmelring
og brune fjell. Og jóklar rund ikring
i morgonkjøla skein med roseglod,
um kvelden deira kåpa var som blod.

Men burtum fjelli låg mitt åttarland.
Eg gav meg ut på ferd um øydesand,
eg foto berrbeint yver eggjargrjot
og gjekk um heidar, sumde yver fljot.

Ein vår-ljuv arde kjem med tøyr um lid;
ved budu heime vermer soli blid
og bøjar-løken surlar natt og dag,
der er mitt allra beste vere-lag .

A dette liv, som laug meg hudi full!
Ei langfjerr hildring skein som kråkegull.
Sjå, alt som fyrr i æventyr låg blått
er nake vorte, kvardagslegt og grått.

Eg ligg ved fjellet, foten min er sår
eg ottefull på grjotet feller tår.
Framfyre meg ein blåsvart hamar ris
og hundrad tindar tekkjer snjo og is.

Eg ligg her einsleg ved ein fåtrødd veg
og øydenatti ruver yver meg.
Or iljar drøpar blod i brunnen sañd
- men bakum fjelli er mitt åttarland.

Mitt åttarland, med angar upp av jord,
med elv i klettar, lynggrodd bakkesvord.
Eit sòg, ein ofse, på min hugen fel:
Eg verd å koma yver desse fjell!

Nu går alt så meget bedre

I talerøret til Riksmåls forbundet ser me til
vår undring at ein på den kanten reknar sine roter
attende til Wergeland. Den rengde soga, ven-
teleg, etter bladinnehaldet elles må forbundet vera
talsmann for noko nær det motsette av det
Henrik Wergeland gjorde seg til talsmann for.
Ein annan stad i bladet vert det fortalt etter
Finn-Erik Vinje at skilnaden millom bokmål og
riksmål no er so liten at ingen uppdagar skilnaden
lenger. For ein gong skuld er det noko i det
Finn-Erik Vinje segjer. Det offentlege bokmålet
hev lenge vore på full fart attende til sitt upphav,
med den offentlege nyorskene på slep. Jappemål
hev dansa på bylgjetoppen ei tid, men etter flod
kjem fjøra, segjer røynsla.

Til ettertanke for sume målfolk skundar me
oss og opplyser korleis ein på riksmålshald tol-
kar stoda i desse tider då mållaget tygg på by-
nemndstilrådingar og språkrådet avnorskar.

Jan Willoch talar um «riksmåliseringi av ny-
orskene», og Tor Guttu luftar liknande tankar:
« I historisk perspektiv fortoner det seg slik:
Ord av det slag som sammorsk-orienterte filolo-
ger prøvde å utrydde i bokmålet i tiden etter
1938 fordi de — ordene, altså — ikke var «nor-
ske» nok, de er næ på vei inn i nyorskene, med
sammorskorienterte filologers velsignelse. Mens
Oslo-barn lært om «meltinga» i 1940-årene, vil
barn i Sogn og Fjordane herefter lære om «for-
døyelsen». Og seinare: Godkjenner man bestem-
me (1985) — så vil bestemmelse presse seg
frem».

Det er vanskeleg å ordleggja seg meir råkande.

Jarl.

Då bispen Wexelsen gjekk på fylla

Wexelsen var bisp i Nidaros først i
dette hundradåret. Han vigsla kong
Haakon til konge 22. juni 1906. Han
hadde vore lærar, prest, stortings-
mann, statsråd fyrr han vart bisp. We-
xelsen var Grundtvigianar, vinstre-
mann og folket sin mann i alle måtar.
Når han var ute på ferd so gav han seg
jamt i prat med det vanlege folket for å
få innsyn i deira tankar og livskår.

Ein gong han var på farten gav han
seg i prat med ei eldre kona. Dei hadde
det hugsamt ilag. Etter ei stund spurde
kona: «Kva er du for slags kar? Er du
lærar». «Ja, eg hev vore det, men ikkje
no», svara Wexelsen. «Kanskje du er
prest?» «Ja, eg hev vore det òg», men
ikkje no».

Du er gjerne stortingsmann?» spurde
kona. «Ja, eg var det og ein gong»,
sa Wexelsen.

«Kanskje du er statsråd?» vilde
kona vita. «Eg hev vore det og, men no
er er det ei tid sidan».

Kona ser på han i stort ålvor og se-
gjer «Denne fylle, denne fylla!»
Hans Eirik Endal, Davik.

Or «Tuftekallen»

Timberhoggar på konditori i hovudstaden

Sveinung Ones, ein av bladstyrarane i «Tuftekallen», bytte i 1986 blokk og blyant, skrivemaskina og skjermen ut med motorsag og øks og rjupesekk, tok tenestefri frå den faste jobben i Bergens Arbeiderblad og Tuftekallen, og søkte seg arbeid i dei store skogane aust i landet, langt burte ifrå Bjørgvin og Vestlandet. No er han heime att etter si lange utlegg, og i denne artikkelen i Bergens Arbeiderblad fortel han korleis det bar til då han ein laurdag drog frå timberkoia og til konditori på sjølvaste Karl Johan, vilde smaka på «julebrusen». Me let Sveinung få ordet:

Av SVEINUNG ONES og TOM OSBERG (illustrasjon)

Blank haustdag og frost i lufta. Laurdag på Karl Johan, og over ei kjellardør eit skilt: «Nu er julebrusen ankommen». Fekk straks assosiasjonar om noko anna jule-flytande - men ressursane (som finansministeren seier når han meiner pengar) sette stoppar for røynleggjering. Men kanskje? Å ja, mellom skruvnen, sjutoms spikar og lommerusk låg så pass mynt at eg såg von om å byta til meg napoleonskake med kaffi.

Næraste konditori av det pene slaget: Dannede mennesker, plysj, fløyel og diskjenjomfruer med kniplinghetter over permanenten.

SLURP

Gloheit kaffi, og eg gjer meg ikkje likare enn sanninga: Det vart ein aldri så liten slurpelyd (berre prestefruer garderer seg mot ulydane - dei held seg med sylande tynn porselen og fluidumet er drikkande med same det er fyllt i koppen). Men naturturmetoden er heller ikkje verst; eg slo det gloheite på skåla - og drakk.

Ved grannebordet pen, eldre dame med rev om halsen og påfuglfjør stikkande ut over øyrene. Held meg under oppsikt, nikkar og ... «må jeg få lov? Tillater De...?»

Lov fekk ho, og balanserte sjokoladekuppen mellom tommeltott og peikefinger - med littlefingen som sprikande tangent til skåla. Kostskule i Sveits, tenkte eg. Og Kalfaret

eller Ullern. Helst det siste - for skarre'r'n var for finslipt til å vera innfødd. Altså hushjelp frå Sandviken og oppvekst i villa på Ullern - eller Frogner - for rundt 60 år sidan.

LUKTER VESTLEDNINGER

- De skjønner, jeg venter på min datter, Charlotte. Ikke sant, De er vestlending? Min datter er oppkallet etter min tante i Bergen, Charlotte Schéck. De har sikkert hørt om henne, inntil nylig en meget berømt populær skribent i aviser og blader. Ja, unnskuld meg - men jeg pleier å LÜKTE Vestlender. Nu vel, hun er jo en fin dame fra Kalfaret - og De er bonde, ikke sant?

Ho skrurde opp alle smilerynkene, og eg svara framleis som sant var: - Tømmerhoggar oppi Dalen.

- Ah - tømmerhugger. AKKURAT hva jeg tenkte. Så det så tydelig på Dem; måten de satt ved bordet på, når De spiser kake og drikker kaffe. Bare et naturmenneske kan være slik. Og skjeggstubben, kvaen og havregrottflekken på trøyen Deres. Sekken De bærer med Dem - åh så vidunderlig å oppleve den usminkede bondestand og tømmerhugger her inne i det elegant urbane. Så mange gang har jeg sagt til min datter og min avdøde kontorchef, nu forhenværende, mann: Hvor jeg så gladelig skulle bytte ut haven og villaen og selskapslivet med en enkel, glissen tømmerhuggerkoie i storskogen. Sitte under nordlyset og lytte til revenes klagende sang, elgenes mektige brumlen - eller ved et stille tjern ved solopgang. Drikke avsprudlende bekker - og gå lange, lange turer hver dag.

Eg såg for meg kva ho såg for seg - og EG såg for meg sure haglelingar, kuling frå vest og gjennomblaut brok, støvlar halvtulle av vatn og kaldvæta surklande nedover ryggstavla. Og tenkte at som du ropar i skogen skal du ha svar, og sa at - å jau, du finn ikkje romantiskare yrke på bygdene no til dags. Eit privilegium å få lov å hogga tømmer, og det hender eg kjenner meg skjemd når eg får pengar for hogsten.

- Men dere gjør vel meget annet enn å hugge?

- Helst konsertrer me oss om naturen. Fuglane, ulvane, sauene. Pratar med dei, og skjenker dei ofte av kjelane og matpakkane.

- Og selv drikker dere kaffe og samtaler om de åndelige dimensjonar?

DIMENSJONAR

- Åndelige? Ja visst (men eg tenkte på buskene; i røynda er det DEIRA dimensjonar me er mest opptekne av ute i marka. 20 kroner for ein halvmeter i tverrmål, ein lusen 10-ar for ei kreksebiørk). Og så drikk me varm mjød. I gamle dagar drakk dei helst kaffidoktor oppi Dalen. Men eg tok med mjøden frå Uren, Luren, Himmelturen Svelitihel på heimetrakte mine. Og no drikk me mjød heile dagen. Då vert alt godt - medan kaffidoktoren ofte er opphav til fárlege holmgangar med motorsag og spett som våpen.

- Mener De - virkelig - at den affären med motorsagmassakren fant sted oppi Dalen Deres?

- Heilt opplagt, men det var ei fjør som vart til 12 høner. Skikkelige tømmerhoggarar brukar motorsaga som splinten/tateren nyttar tollekniven: Berre små risp i skinnet. Etterpå er me like gode vene - og vel så det. Og som eg nett sa; no har me lagt den leiken på hylla og brukar berre øks. Dei er meir økologiske, forstyrrar ikkje den fine balansen i naturen, og gjev finare risp i skinna.

- Gid altså så skjønt det må være. OM jeg kunne...

«HVA ER DET?»

Og i det same kom ungfru Charlotte feiande inn - i ny pels, solarium og fargekitt i kjakane. Ho går to rundar om bordet, rettar ein peikefing not tømmerhogga - og vender seg mot andre sida av bordet: «Si meg mor, hva ER det der for noget?».

- Åh, jo, du skjønner - det vil si - en tømmerhugger. Og, og - ja altså - en ... vestlending.

GAL

- Du er gal, mor. Akkurat som din tante. Kom, vi går nu.

Det gjorde dei. Gamlefrua med påfuglfjør munla «hyggelig å møte Dem», ungfru Charlotte med nasen mot himlingen - og sjølv grov eg fram turr brødskorpe frå sekkebotn. Hakka henne opp med tollekniven. Då kom ei av dei kniplingkanta diskjenomfruer: «Vi beklager, dette er ikke en varmestue. Vil De være så vennlig...?».

Så vennlig var eg. Og tenkte takka meg til flyttbar tømmerkoie, gjenstridige storgranaer og surklevatn i støvlane - mot påfuglfjør og Charlottes med Ullern og Kalfaret, påfuglfjør og solarium, i blodet, fjeset og hatten.

Feil i Askevold-nummeret

I Askevold-nummeret av Vestmannen, nr. 6/87, skrev Sverre Hausberg grunnfarande um ættene til Anders Askevold og Chatharina Askevold, fødd Gran. Hausberg vil gjerne ha retta nokre feil i dette heftet, som m.a. kom frå mistyngar i den elles gode og velskrivne boki til Clara von Hase.

På side 12, spalte 2 i nr. 6/87 er fortalt at Mons Askevold utan betaling og vilkår let garden sin yter til Anders Abrahamson Fristad, den trufaste drengen som hadde vore der frå barnealderen og stelte med dei gamle i alderdom og sjukdom. Dette er ikkje rett.

Sverre Hausberg skriv (nedstytt):

«Underskrivne har no hatt høve til å lesa kårbrevet og skøytet. Salssummen var 570 riksdaalar, og det var sikkert ikke nokon billeg pris for ½ gardsbruk, som det i røyndi var. Dessutan skulle Mons og Johanne i vilkår ha 1. høgdi i huset som Mons hadde sett opp, med gang, sval og kjellar, råderett over frukt i hagen, for og stell av 2 kyr og 4 sauar. Attåt dette 12 vågar tillaga havremjøl og 24 skjeppor potetor årlig. Til Peter Gunderson Askevold, førverande eigar, skulle Anders Fristad betala 6 speciedalar for året. Så skulle kårfolki ha det beste stell og tilsyn når sjukdom og alderdomsveikskap kom på. Til samanlikning fortel Hausberg at ein fullgard i grannelaget vart sold for litt under 800 spd. + kår. Anders Fristad betalte kjøpesummen før skøyte og kårbrev vart utskrive.

På same sida er nemnt «sonesonen Gunvald Fristad og systeri Gudrun». Det skal vera barnebarnsborni Gunvald og Gudrun.

På side 11, spalte 2, stend noko uskynleg um at «Eit risestort menneske miste livet». Her hadde dverre eit par linor falle ut og me tek oppatt bolken:

«Nese er ein ven stad på vestsida av Arnafjorden. Før låg gardane der lengre frå strandi, nedunder eit fjell. Nett før jol i 1810 vart det eit fælt iver med hagl og storm. Eit risestort steinbrot losna og reiv alle gardane med seg på sjøen. 52 menneske miste livet. Sidan har garden lege på ein tryggare stad».

Utetling frå Halldor O. Opedals fond

I føresegogene for Halldor O. Opedals fond for norsk målreising og måldyrking står det: «Fyremalet med fondet er å reisa og odla nynorsk mål. Fondet skal gjera sitt til å halda oppretnadslisjonen frå Ivar Aasen i stil og skrivemåte og ordval, so langt som det til kvar tid let seg gjera».

Om renteoverskotet står det vidare: « — byter styret på studiekurs i måldyrking, foredrag, artiklar, prenting av skrifter eller bøker eller onnor form for norskdomsarbeid. Det bør verta nemnt i prenti um dei kjem ut med tilskot frå fondet».

Styret for fondet skal ha møte i april dette året, og etla ut tilskot i 1988.

Dei som meiner dei kan ha von um tilskot etter føresegogene, må senda søknad til fondsstyret innan utgangen av mars.

I søknaden må det koma fram kva måltiltaket gjeng ut på, kor stort det er, kostnaden på lag, andre mogelege tilskot det kan vera von um, og kor stort tilskot søknaden til fondet gjeld.

Søknaden kan sendast til formannen i styret for fondet, Helga Eskeland Mehl, 5470 Rosendal.

For offensiv målpolitikk

EG 1-88
meldingsblad for norsk målungdom

skrivar nynorsk
NMU
snakk dialekt
skrivar nynorsk

SKIPPERGT. 21 - 0154 OSLO 1
Tlf.: (02) 41-72 07
POSTGIRO 3 46 33 61
BANKGIRO 8494.22.92316

«Skriv Norsk» vert brevkurs

Sigurd Sandvik hev laga studieplan til «Skriv Norsk», rettleidingsboki i god norsk målbruk som Norsk Måldyrkingslag gav ut kring siste års-skifte. På styremøte i Måldyrkingslaget for ei tid sidan var det semje um å få studieplanen prenta og gjort tilgjengeleg saman med rettleidingsboki.

Emnet «Skriv Norsk» vert uppsett til brevkurs og kjem med i katalogen som Folkeuniversitetet sender ut. Som mange lesarar venteleg veit, er Folkeuniversitetet studiesamlaget for det som heiter friundervisning på bygdene. «Skriv Norsk» er på klassisk nynorsk so langt denne ny-norsken kann brukast innanfor skolemålsreglane, og det er lenge sidan eit slikt tilbod hev funnest i upplæringssamanhang.

Lat oss ikkje forfederne gløyma under alt som me venda og snu.

GARM d.y.: Undring yver eit ord

Me kom til å stogga upp ved skrivemåten for eit ord her um dagen. Ordet vert etter skolemålet stava *klede*. No var vel ikkje dette sers vanlege ordet mykje å falla i stuss yver, tykkjer nok su-me, same um ordet gjeng att i ikkje fåe avleidningar og samansetjingar, t.d. *kle(da)*, kleding, klednad, kledeleg, kledebunad for å taka med litt.

Nok er det. Undringi hadde ingenting med ordet i seg sjølv å gjera. Som alt påymta galdt det skrivemåten.

Utan klaga hev me skrive ordet ei uhorveleg mengd gonger etter skolemålsreglane sidan me gjekk i den dåkalla folkeskulen. Men same kor lenge dette er sidan, hev me i alle desse åri ender og då råka ordet med gamal stavemåte — *klæde* — og me hev vel i slike stunder næraast berre tenkt i halvsvevne at — aha, dette er *avaldra*, minst, um det ikkje attpåtil er dansk. Slikt hev me tenkt utan tydelege tankar, og me våger skinnet og meir til på at slikt tenkjer mange andre, utan tydelege tankar dei med.

No var det som sagt ein dag me fall i stavari yver skrivemåten. Formi med -æ- var brukta til 1938, då ho vart blankt forbodi. Kvifor? Tja, kanskje fordi bokmål hadde fenge -e- formi nokre år tidlegare. Men etter kvifor? Ikkje veit me. Slett ikkje kunde det vera fordi a-formi svara betre til folks segjemål, for det gjorde ho ikkje då meir enn no. Folk hev æ-ljod i ordet både på land og i by. Men slikt hev dei no aldri brydd seg um, på álvor, dei som hev tala høgst um at skriftmålet skaljenka seg etter talemålet. Det veit alle som vil vita. I 1951 vilde slike taalemåsapostlar med tvang setja i verk ein ny teljemåte som ikkje eit kryp her til lands brukta fyreat.

Soleis stod me og stussa ei stund, til me gjekk til kjeldene, eller rettare sagt kjelda. Me meiner den gamalnorske ordboki. På gamalnorsk skrev dei -æ-. Ja, ja; Det er lenge sidan nokon la vekt på gamalnorsk, av dei som hev stelt med offentleg skriftmål. Tenk gamalnorsk då!

So gjekk me til utlandet. Det vil i dette høvet segja til Færøyane, Island, Sverige og Danmark. Dei skriv ordet med -æ-, alle som ein, svenske rett nok med -ä-. Noreg er áleine um sin skrive-

Med same denne utgåva av Vestmannen skal til prenting, finn me nr. 1/88 av EG, meldingsbladet til målungdomen, i postkassa. Typografisk og på sume andre måtar kunde ein vel ynskja bladet betre, men økonomien er venteleg ein hard herre, so slikt fær tolast. På framsida stend biletet av Ivar Aasen, på baksida Gustav Indrebø (1889—1942) som neste år kunde ha høgtida 100-års dag, og me skynar at målungdomen framleis vedkjerner seg sine klassikarar.

Som rimeleg kann vera er innhaldet noko merkt av landsmøtet i NMU — den 11.—13. mars — vel umme når dette vert lese. Ingar Arnøy som steller med reiseskrivarverksemi fortel um røynslor frå dette arbeidet. Dei vitja eit bokmålsdistrikt og eit nynorskdistrikt (Nordland fylke og Sogn og Fjordane med Sunnmøre), og me tykkjer resultatet vart godt: 200 nye medlemer og 5 nye målungdomslag. Men Arnøy løyner ikkje at resultatet kunde ha vore betre, ytter sett, dersom dei hadde jatta med folk og berre sagt det alle var samde um. Det gjorde dei med vilje ikkje, fordi målsetnaden var å vinna folk for ei offensiv målpolitisk tenkjing.

Siste haust skipa målungdomen til streik og andre aksjonar for nynorske lærebøker, og me finn nokre klypp frå aksjonane, frå Eid, Stord, Hallingdal, Lindås, Bø og Måløy. På 60 skular i alt var elevar med. Ei målavis var sur for denne aksjonsformi som skulde vera gamaldags, men me såg ikkje at bladet hadde nokor meir moder-

ne avløysingsform å skilta med. Det er rett som EG skriv at målungdomen krev berre det dei hev krav på.

Roar Madsen tek Lars og serleg Knut S. Vikør i skule for skeiv sogeskriving (i Mål og Makt) um verksemi til NMU. Madsen skulde vita kva han skriv um, han hev vore med i brodden for samskipnaden siste tiårsbolk. Men det er nok som Roar Madsen peikar på, at i målungdomsrørsla hev det ikkje på lenge hendl noko som er til glede for folk i og kring språksamlarlaget.

Det fær halda med desse småe snakebitane frå det klårtalande målungdomsbladet EG, men nokre ord gjev me att beinveges. Det er tale um tufti til målungdomen som utan avslag krev ei norskspråkleg framtid:

Kall det gjerne utopisk, men hugs at ein uto-pist har eit mål, ein utopist gjer noko for å nå målet sitt, og sist men ikkje minst, om ein uto-pist ikkje når det «umoglege», når han i alle fall den høgaste grad av det moglege.

No vil me vinna vår eigen heim, og finna etter vår fagnad.

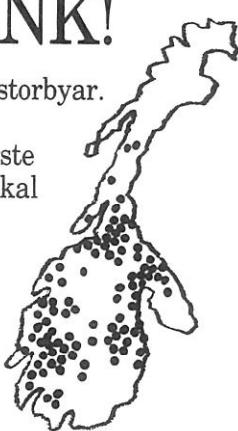
Eit folk som tullar i framand sveim, det fær ein vesallmanns lagnad!

NOREGS NYE STORBANK ER DIN LOKALBANK!

Fokus Bank finn du 140 stader i landet. I storbyar. I innlandsbygder. Høgt til fjells – og i tronge Vestlandsfjordar. Sjølv om vi er Noregs 4. største forretningsbank vil vi vere ein desentral og lokal bank. Du skal finne oss der du bur!

Vi har gode tilbod til alle, som det er vel verdt å sjå nærmare på!

Kom innom din lokale Fokus Bank for meir informasjon!

FOKUS Bank

måte, som kom utan at nokon hadde bede um han, ynskt han, eller var misnøgd med den gamle. Eit innfall hadde døtte ned i ei offentleg nemnd, og då kann alt henda. Sidan hev me hørt skrivemåtar, aleine — klede — i motsetnad til færøysk, islandsk, svensk, dansk, gamalnorsk og vår eigi målsoga.

No er det gjævt å vera original, må vita, men jamvel originalitet bør prøvast med vanleg folkevit fyrr han vert avfyrd. Ikkje for dét. Ordet klede er det same anten me skriv det so eller so, korkje mindre eller meir norsk, og i grunnen er ho svært liti denne saki um klede, ørliti. Men nokre typiske serdrag finst som me kjerner att frå andre ord, slik sett rakk saki lenger enn til kledeplaggi.

Ne, so färleg er det ikkje med skriftformi for dette ordet, det er sant, men framleis råkar me stundom på den gamle skrivemåten, både på vårt skriftmål og det andre. Kvifor kunde ikkje nemndfolket jamstella dei two skrivemåtane, um dei først fekk slike fingerklæ at dei laut til å rett-skriva? Slik kann me sitja og lura på.

Det må ikkje undra nokon um *klede* ein vaker dag etter vert umsydde til *klæde*. Ikkje av fleirtalet i det språkrådet me no hev, kanskje; å nei, dei hev nok å gjera med å opna for -else-ndingar og lupeleita etter tenkjelege nye -heit-nd. Men det kjem ei onnor tid og eit anna råd. Berre vent. Til so lenge fær me briska oss av di *kledi* ikke berre er servorne, men sernorske.

SAGT:

RASISME

Vi må sjå kampen for nasjonal identitet og sjølvhevdning som ein viktig del av kampen MOT rasismen og nasjonalismen. Berre han/ho som kjerner seg trygg på sitt eige, kan forstå andre sitt eigenverd og deira trøng til å halda på den nasjonale/kulturelle/språklege særhatten og identiteten sin.

Lise Kvande
i EG nr. 3—4/1987

Gåveliste for Vestmannen

pr. 14/3 1988

Baard Jeppestøl, Vennesla, 20,- Eigil Lehmann, Nesttun, 120,- Oline Presttun, Indre Arna, 50,- Tidemann Kjærheim, Lofthus, 100,- Ole Gilje Dale, Skien, 25,- G. Nordanger, Seim, 50,- Knut Rysstad, Kristiansand, 100,- Borgtor Gjerde, Minde, 100,- Ingjald Bolstad, Voss, 100,- Aagnar Kleppe, Ulvik, 100,- Frida Valle, Leikanger, 50,- Olav Spanne, Judaberg, 100,- Bjarne Rabben, Moldtustrand, 50,- Henrik Kalstveit, Skjold, 100,- N. N., Nord Hilde, 100,- Magne Rommetveit, Nesoddtangen, 25,- Lars Kvamme, Hjelmlås, 150,- Torolv Hustad, Nesttun, 50,-

Totalt 1390,-

Me takkar gjavarane

VESTMANNEN

Helge Liland

5065 Blomsterdaln

Bankgiro: 8401.21.43027

Postgiro: 425 63 92

Nye bøker frå Norsk Bokreidingslag

Jostein Krokvik:

DET ANDRE ROMET

Ei novellesamling rik på stemningar, stillfarande ettertanke og kvardagsleg visdom.

Hefta kr. 95,-

Liney Jóhannesdóttir:

KVINNEVEGAR

Notidsroman frå Island, som fortel um tilhøvet millom ei kvinne og ein smågut ho råkar på bybussen. Boki er sett um til norsk av Sigurd Sandvik.

Hefta kr. 95,-

Halldor O. Opedal:

MAKTER OG MENNESKE XVI

Folkeminne ifrå Hardanger med rikt tilfang um stølsdrift, jakt og fiske i eldre og nyare tid.

Hefta kr. 130,-

Anders O. Klakegg:

ASTRUP, KINCK OG JØLSTER

Um den kjende Jølsterkunstnaren og miljøet i heimbygdi hans. Ei rikt illustrert gåvebok som òg inneheld Astrups forvitnelege brev til forfattarvenen Hans E. Kinck.

I band kr. 195,-

Norsk Bokreidingslag

Boks 2672 — 5026 Bergen - Møhlenpris

Personkortet til sparebankane Kortet dei snakkar om!

Bruk det som betalings-middel i Noreg og verda elles. Bruk det som kredittkort. Bruk det til å ta ut kontantar døgeret rundt i Noreg og elles i verda. Personkortet kjem langt pa veg i staden for kontantar og sjekkar — det finst ikkje noko anna kort på marknaden i dag som kan brukast pa så mange matar.

Alt du treng

SPAREBANKEN VEST

Bigton

Artikkelseryen um stadnamnet Bigton av Johan Krogsæter fann me i Sunnmørsposten. Krogsæter arbeider med stadnamnregistrering, og han fortel noko um norrøn namneset på Hjaltland og noko um eit gardsnamn i Borgund (Spjelkavik) på Sunnmøre.

Bigton – eit norrønt namn i Spjelkavik

AV JOHAN KROGSÆTER

Bigton lyder vel for folk flest meir engelsk enn norsk, og bygdeboka for Borgund og Giske er dverre årsak til at mange trur namnet er kome frå England. Men det er eit faktum at Bigton-namnet skriv seg frå Shetland eller Hjaltland, som det heitte då øyane var norske.

Langt sør på øya Mainland (Meginland), på vestsida, finn ein bygda Bigton. I Bigton Wick eller i St. Ninian's Bay (det er berre ein smal sandrimme mellom dei) stranda i august 1844 ein norsk båt. Segl-skuta «Haabet» av Ålesund kom frå Liverpool og skulle til Ålesund. Rorlaus og med rivne segl dreiv ho på land og vart fullstendig vrak. Heile mannskapet vart berga, og mellom dei var Nikolai Spjelkaviknes. Han var då 24 år, og han lova seg sjølv at om han nokon gong skulle verte jord-eigar, skulle garden hans få namnet Bigton.

I 1846 bygsla han eit stykke utmark av garden Spjelkavik. Det fekk bruksnummer 8 og har heitt Bigton sidan. Der er

ikkje mykje att av jordbruk no, men som i Bigton på Shetland er der framleis nokre sau'er, som vår og haust beitar på jordstykket ved Spjelkavik ungdomsskule.

Kva nemnet Bigton tyder? I allfall ikkje «big town» = stor by. Sistelekken tyder «tun», som også det engelske «town» er kome av. Her er det nok tale om eit gardsnamn frå først av, og der er fleire tun-namn på hjaltlandske gardar. Språkvitskapsmannen Jakob Jakobsen skriv i boka si om stadnamn på Shetland at namnet kan tyde «bygg-tun», og framleis skal det vere slik at kornslaget «bygg» har særskilte vokstervilkår i bygda. Ordet «bygg» i forma «big» er også framleis kjent i det engelske språket.

Der finst ei mengd opphavleg norske namn på Shetland, og ein kan vel ikkje sjå bort frå at det også kan finnast andre shetlandske namn i Noreg enn Bigton. I gammal tid finn ein t.d. Ålesund på Hjaltland. Men til denne tid er det visst ikkje påvist nokon samanheng mellom dette namnet og vårt Ålesund.

God og rimeleg mat
får du på
Kaffistova til Ervingen
Torgegården, Strandkaien 2, 5000 Bergen

Spennande og
engasjerande
lesestoff for
gutar og
jenter!

Norsk Barneblad er bladet med teikneseriar, forteljingar, reportasjar, brevvenner, matoppskrifter, kjøp og sal, natur og dyr, hobbystoff og mykje meir.

Norsk Barneblad er bladet som kjem beint heim i postkassa – to gonger i månaden.

Send meg Norsk Barneblad:
 1 år kr. 121,- 1/2 år kr. 66,-
 1/3 år kr. 49,-

Du får 3 nr. på kjøpet!

Namn: .....

Adr.: .....

Postgiro 5 14 22 11 – tlf. (034) 16 488
3250 LARVIK

Norsk Barneblad

